



נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל



מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

נצבים תשע"ב

פרשת שבוע

אֵת פְּנִיךָ יִקְנֶךָ אֲבִקְשׁ (תהילים כ"ז ח)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בפרשתנו, בתוך פרשת התשובה, נמצא הפסוק הבא:

"...כִּי יִשׁוּב יִקְנֶךָ לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב פֶּאֶשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבִיחֶיךָ" (דברים ל"ט).

מאות רבות של שנים מאוחר יותר משתמש הנביא ישעיהו בצמד ביטויים זה בדרך הבאה (פסוק זה פותח את הפטרת פרשת ניצבים):

"שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בִּיקְנֶךָ תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֵלֵי כִּי הִלְבִּישֵׁנִי בְּגָדֵי יִשְׁעֵי מַעֲלֵי צְדָקָה יַעֲטֵנִי כְּחֶזֶן יִכְהֶן פָּאֵר וְכַפְלָה תַּעֲדָה כְּלִיָּהּ" (ס"א י).

שמחת החתן והכלה הפכה לדורות לסמל לגאולתם של ישראל בארץ ישראל.

החתונה בין כנסת ישראל ו"קודשא בריך הוא" מסמלת מצב של קירבה מיוחדת שכולנו שואפים למימושה.

מצב שכזה היה יכול להתממש כאשר משה רבנו ירד עם הלוחות מהר סיני. לצערנו הרב משה שבר את הלוחות, שהרי במקום קול

ששון וקול שמחה של **רעים האהובים**, הוא ויהושע שמעו את:

"קוֹל הָעָם פְּרַעֲהָ... קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שִׁמְעֵ" (שמות ל"ב יז-יח).

חז"ל מסבירים את פעולתו בדרך הבאה: "משל למה הדבר דומה לשר ששלח לקדש אשה באמצעות שליח (=משה) הלכה וקלקלה עם אחר (חטא העגל), השליח שהיה נקי מה עשה? נטל את כתובתה מה שנתן לו השר לקדשה וקרעה אמר מוטב שתדון כפנויה ולא כאשת איש, כך עשה משה כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושברן" (שמות רבה, כי תשא פרשה מג).

בשלב ראשון משה ביטל את החתונה.

במסגרת המשא והמתן על חידוש החתונה = התיקון, הסליחה והשבת הרעות = מכריזה התורה:

"וְדַבֵּר יִקְנֶךָ אֵל מִשֶּׁה פְּנִים אֵל פְּנִים פֶּאֶשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" (שם ל"ג יא).

המצב של "פנים אל פנים" הוא מצב של קרבה יתירה. חתונה שאיננה כוללת מצב של "פנים אל פנים" איננה חתונה. משה לא מסתפק

בקרבתו שלו אל השכינה. הוא עומד על כך שההנהגה האלקית של כל העם תהיה כזו. בקשתו (דרישתו) של משה באה לידי ביטוי

בניסוח הבא:

"וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם אֵין פְּנִיךָ הִלְכִים אֵל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה" (שם, שם טו).

הקב"ה, קיבל את בקשתו, הלוחות השניים שניתנו ביום הכיפורים, החלו את החתונה (טקס האירוסין=קידושין), החתונה הגיעה לסופה

בסוף חג הסוכות - בהושענא רבה - שגם יום זה בבחינת יום הכיפורים (אחרי שבע ברכות=שמחת בית השואבה).

דוד המלך, במזמור הנאמר פעמיים ביום בתקופה זו, "לְדָוִד יִקְנֶךָ אוֹרֵי וַיִּשְׁעֵי", משתמש במטבעות הלשון של משה רבנו ומבקש:

"לֵךְ אָמַר לְבִי פִקְשׁוּ פְּנֵי אֵת פְּנִיךָ יִקְנֶךָ אֲבִקְשׁ: אֵל תִּסְתֵּר פְּנִיךָ מִמֶּנִּי" (תהלים כ"ז ח-ט).

דוד מבקש את קרבתו של הקב"ה. כמו שכבר הערנו אין קרבה גדולה יותר מקרבה של: "אֵת פְּנִיךָ יִקְנֶךָ אֲבִקְשׁ".

משה רבנו ניסה להתקרב עוד יותר, אומנם הוא זכה לעמוד תחת החופה בנקרת הצור:

"וַיִּשְׁמְתֶיךָ בְּנִקְרַת הַצּוֹר וַשְׁלַחֲתִי = סכתי) כְּפִי עֲלֶיךָ" (שמות ל"ג כב).

(אבל גם הוא הוגבל ככתוב: "וַיִּקְרָאֵת, אֵת-אֲחֵרֵי; וּפְנֵי, לֹא יִקְרָאוּ" שמות ל"ג כג)

בעקבותיו, גם דוד המלך מבקש: "כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסִפְחָ בְּיוֹם נַעֲהָ יִסְתַּרְנִי בְּסִתְרֵי אֲהַלֹּו בְּצוֹר" (תהילים כ"ז ה)

הבה נתפלל כי גם אנו נוזכה לצאת זכאים בדין בראש השנה,

לשמע 'סלחת' ביום כיפור ולזכות להיות עם השכינה תחת החופה בסוכות בבחינת:

"אֵת פְּנִיךָ יִקְנֶךָ אֲבִקְשׁ".

לרפואה שלמה ובריאות איתנה בתוך כל שאר חולי עמו ישראל
שמואל בן נורית ונחשון רבנשטיין

ERETZ HEMDAH

2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

פיטורי מורה בשל מחלוקת חינוכית עם הנהלת המוסד הרב חיים בלוך, אב"ד, הרב נתן חי, הרב אלעזר גולדשטיין / תיק מס' 71/017

פסק הדין עוסק בפיטורי מורה לילדים צעירים בבית ספר תורני, והוא עסק בהיבטים הלכתיים ומשפטיים מגוונים. בגליון זה נדון באחת הסוגיות: בין המורה להנהלת המוסד נתגלעו מחלוקות חינוכיות משמעותיות והמורה לא הסכים לקבל את הגישה החנוכית של הנהלת המוסד, האם עניין זה מהווה עילה לפיטורין?

א. פיטורי מלמד משום "קנאת סופרים"

לאור המחלוקות בין הצדדים, יתכן שהפיטורין מותרים במקרה דנן. בגמרא (בבא בתרא כא.) נאמר: ואמר רבא: האי מקרי ינוקי דגריס, ואיכא אחרינא דגריס טפי מיניה - לא מסלקינן ליה, דלמא אתי לאיתרשולי. רב דימי מנהרדעא אמר: כ"ש דגריס טפי, קנאת סופרים תרבה חכמה.

משמעות דברי רב דימי הם שהאינטרס המרכזי שלנו בהעסקת מורים היא טובת הילדים המתחנכים, ולכן גם מלמד שלא פשע ניתן לפטור, ולהעסיק במקומו מורה טוב יותר. כיוון שע"י הידיעה ששמרתם אינה מובטחת המלמדים יקפידו ללמד בצורה הטובה ביותר. דברי רב דימי נפסקו להלכה בפסקי הרא"ש (בבא בתרא ב, ח) ובשולחן ערוך (יורה דעה רמה, יח): אם יש כאן מלמד שמלמד לתינוקות, ובא אחר טוב ממנו, מסלקין הראשון מפני השני.

דברים אלו עומדים בסתירה לדברי הרא"ש בתשובה (קד, ד): ששאלת: מי ששכר מלמד לבנו ללמדו שנה אחת, ובתוך השנה מצא טוב ממנו, אם יש להוציא מן הראשון לתת לו? דע, כי כיון ששכרו לזמן קצוב והתחיל במלאכתו, אינו יכול להוציאו מתחת ידו תוך זמנו, אם אינו פושע במלאכתו. אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל.

בספר אהל יוסף (שכירות ד; מובא בפסקי דין ירושלים א עמ' קעח) חילק בין מלמד שנשכר לזמן קצוב, אז לא ניתן לפטור לבין מלמד שאין לו זמן קצוב שניתן לפטור. דרך זו קשה, כיוון שמשמע מדברי רב דימי שהשיקול המשמעותי הוא טובת התלמידים.

יותר נראית לנו דרכו של הגר"ש טנא שגם הוא עסק בפתרון סתירה זו בפד"ר (ח, עמ' 136): מסתבר כי המדובר בשתי הלכות שאמנם אחת הן, ור' דימי פוסק שמותר לסלק את המלמד ולא נחית כלל לצד הממוני, אלא משמיע לנו שמותר לסלק מלמד, ואף שאין מורידין ממשרה אחרת, לגבי מלמד מכריע הצד של קנאת סופרים, וזאת היא ההלכה שמצאה את מקומה ביורה דעה הלכות מלמדים, אך יחד עם זאת דן הרא"ש מבחינת הצד הממוני וההפסד הצפוי לו ובגלל הפסד זה לא יכולים לסלקו, אבל כשמשלם לו כל שכרו גם הרא"ש פוסק כר' דימי שמותר לסלקו. מדברים אלו של הגר"ש טנא מבואר שאין למנוע מהנהלת הנתבעת לפטר מורה גם באמצע השנה, אם לדעתה היא יכולה להגיע לתוצאות חינוכיות טובות יותר עם מורה אחר. וזאת בתנאי שהיא יכולה לעמוד בהתחייבויות הכספיות הנובעות מכך. כלומר הנתבעת צריכה להיות מוכנה לשאת בתשלום משכורתו של המורה עד גמר תקופת עבודתו (לא ניכנס לדיון אם צריכים לשלם לו משכורת שלימה או כפועל בטל, שכן ודאי שהמנהג בזה הוא לשלם את כל משכורתו). יוצא אם כן, שאם כפי שהמנהל אמר בפני בית הדין, שבכל אופן, גם אם הדבר יעלה להם בתשלום כל משכורתו במשך כל השנה, אין הם מוכנים שהוא יכנס שוב לכיתה, אין לחייבם להחזירו לכיתה.

ב. פיטורי מלמד משום "פסידא דלא הדר"

אך כל זה, אם הפיטורין נבעו מכך שמצאו מורה טוב יותר, אך מה הדין כאשר ישנה סיבה מוצדקת לפיטורי המורה גם ללא קשר למציאת מורה אחר? וכך מובא בגמרא (שם ע"ב):

אמר רבא: מקרי ינוקא, שתלא, טבחא, ואומנא, וסופר מתא - כולן כמותרין ועומדין נינהו. כללא דמילתא: כל פסידא דלא הדר - מותרה ועומד הוא.

הגמרא קובעת שמלמד אינו צריך התראה כדי לסלקו ואם הוא אינו עושה מלאכתו כשורה ניתן לפטר אותו, משום שכאשר הוא מתרשל הרי זה 'פסידא דלא הדר'. וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך (חושן משפט סימן שו סעיף ח). נחלקו הראשונים מדוע מלמד תינוקות נחשב 'פסידא דלא הדר'. רש"י מפרש, שהטעם הוא שכן המורה מלמד את תלמידיו טעויות. ואילו התוספות מפרשים, שהכוונה היא להפסד הזמן של התלמידים בשעה שמלמדם טעויות. הרמב"ם (שכירות י, ז) הביא את שני הנימוקים, גם הטעויות וגם בזבוז הזמן:

מלמד תינוקות שפשע בתינוקות ולא למד או למד בטעות, וכל כיוצא באלו האומנים שאי אפשר שיחזירו ההפסד שהפסידו, מסלקין אותן בלא התראה שהן כמותרין ועומדין עד שישתדלו במלאכתן הואיל והעמידו אותן הצבור עליהם. הרי"ף (בבא בתרא י, ב מדפי הרי"ף) בהסבירו את דברי רבא כתב "מיקרי דרדקי דפשע בינוק"י". מהי המהות של אותו פשיעה? הרמב"ן (ב"מ קט, א) הביא שני הסברים בדעת הרי"ף: פ"י רבינו אלפאסי ז"ל דפשע בינוקי כלומר דמחי להו טפי, א"נ טב דאי לא צייתי ליה לא אכפת ליה ופסידא דלא הדר הוא דלא גמרי כלל...

ההסבר השני, שהמורה אדיש כלפי התלמידים שאינם לומדים, מובן למה הדבר נחשב כפסידא דלא הדר. שכן בסופו של דבר הילדים לא לומדים (בדומה לשיטת התוספות). לגבי ההסבר הראשון שמדובר במורה שמכה את התלמידים יש להבין מה ההשלכה ארוכת הטווח שבגללה זה נחשב לפסידא דלא הדר. נראים הדברים שהכאת הילד גורמת לו לשנוא את התורה וממאסה עליו את הלימוד, וזהו "מעוות לא יוכל לתקון" (כך גם ביאר בספר נתיב השכירות כה, הערה יח). כל אחד מכיר זאת, שישנם מקצועות שאיננו אוהבים רק בגלל שבילדותנו היה לנו מורה לאותו מקצוע איתו לא הסתדרנו. אם כן, ללמד ילדים באופן שאינו מתאים להם, ובצורה שיכולה לגרום להם נזק חינוכי ולשנאת הלימוד והתורה הוא ודאי 'פסידא דלא הדר', שבגיננו ניתן להעביר מורה מתפקידו לאלתר, ואף ללא התראה.

ג. מי מוסמך לקבוע שהמלמד גורם הפסד לתלמידים

כמובן שנשאלת השאלה, הרי ישנן מחלוקות חינוכיות, ומה שהאחד חושב שזה נזק, השני חושב שזו הדרך החינוכית הטובה ביותר. אם כן, מי מוסמך לקבוע איזו שיטה היא הנכונה? ונראה ודאי שההנהלה בכל מוסד היא המוסמכת לקבוע מה נחשב חינוך ראוי, ומה חינוך פגום.

משל למה הדבר דומה, למוסד שחרט על דגלו שכל ההלכות שילמדו בת"ת יהיו על פי שיטת הרמב"ם, ומורה אחד מלמד בכיתתו את ההלכות על פי שיטת הבן איש חי. מי יכריע שמה שפסק הבא"ח הוא טעות? ודאי ההנהלה מוסמכת לקבוע, איזה שיטת ההלכה מבחינתה היא הנכונה. כך גם לענין שיטות חינוכיות, זכותה של ההנהלה לקבוע איזו שיטה מזיקה, ואיזו מועילה.

ד. הצורך בהתראה לפני פיטורין

אמנם למרות שמפשוטות הסוגיה משמע שכאשר המלמד פשע ניתן להעבירו מתפקידו ללא התראה, יש להעיר מדברי הרמ"א (ח"מ שו"ח):

וי"א דאף על פי שאין צריכין להתראה, מכל מקום בעינן חזקה, דעד שיהיו מוחזקין או שיתרו בהן לא מסלקינן להו. כלומר למרות שלא צריך להתראה כמו פועלים אחרים (שלוש פעמים), אך בכ"א צריך שמלמד יהיה מוחזק בפשיעתו, ולא יהיה מדובר באירוע חד פעמי, או לחילופין צריך שתהיה התראה כלשהיא. למרות זאת, נראה לנו שבמקרה דנן, התובע היה גם מוחזק בדרכו, שכן הוא אחז בדרך זו זמן רב, והוא כלל לא מסתיר אותה, שכן היא נראית לו נכונה. כמו כן היו שיחות רבות על דרכו בין לבין המנהל, כך שבדאי לא ניתן לומר שהמחלוקת הזו נפלה עליו כרעם ביום בהיר.

ה. פיטורין בגלל הבדלי השקפות חינוכיות

נוסף על כל האמור לעיל בענין מלמד ש"פשע בינוקיי", יש כאן עילה נוספת המצדיקה את הפיטורין – עצם המחלוקת לגבי המשנה החינוכית בין המורה להנהלה. חוסר המוכנות של העובד לציית להוראות ההנהלה הינם פגם מספק לאפשר פיטורין. בעניין זה מצינו בשו"ת מנחת יצחק (חלק ד סימן עה) שכתב:

אמנם בכל זה, מה שכתב כבוד תורתו בייפוי כוח המלמד, שאין כאן טענות שהוא פושע בלימודיו, וגם וכו', רק שיש למנהל שיטה חינוכית אחרת, מן המורה, ואינו נוח באופן שיטת הלימוד של המורה עכ"ד ... בודאי, **כל מורה נכנס למשמרתו, אדעתא דהכי, לציית להמנהל, בעניני חינוך, ואף אם לא התנה בפירוש סתמא כפירושו... דאל"כ בטל כח השלטון, ויוכל לבוא לידי הפקרות בכל המוסד.**

בפשטות הדברים מוכח שדין זה רלוונטי גם לפיטורי מורה בתוך שנת הלימודים, ולא רק לאי המשך העסקתו לשנה נוספת.

לסיכום:

לאור זאת יש לקבוע, שאכן היתה זו זכותה של הנתבעת לפטר התובע, הן על פי דין תורה והן על פי מנהג המדינה.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Trieste, Italy

טריאסט, איטליה

אלול תשנ"ד

תקיעה בשופר עתיק שנסדק

שאלה

השופר של קהילתנו נסדק לאורכו מצדו הרחב ולמעלה לצד פיו כשבעה ס"מ. שני צדדי הסדק מהודקים אחד לשני, ונשתייר שיעור תקיעה לצד הפה והותר.

האם לכתחילה מותר לדבק צדדי הסדק עם הדבק החדש מסוג "CRAZY GLUE" מכיוון שהדבקים האלו כמעט ואינם נרגשים, וודאי אינם נחשבים לאינו מינו? ואמנם יש לי שופר אחר לתקוע בו, אבל שופר הקהילה עתיק יומין הוא, ומגולף בגילופים, ובני הקהילה לא יתרצו לשמוע שופר אחר?

תשובה

- א. מותר להדביק¹ את השופר² בדבק³ באופן שלא יהא ניכר, שיש דבק בסדק⁴.
- ב. בשופר הנידון שנסדק במיעוטו⁵ והודבק, מותר⁶ לתקוע⁷ בברכה⁸.

¹ רא"ש ראש השנה (פ"ג סי' ב): "אם חיבר הסדק בדבק, חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים". וכן הוא בטור או"ח (סי' תקפו). ובשו"ע (שם סעיף ח) כתב דעה זו בסתם, משמע דאף לכתחילה מותר להדביק, ולשון "דבקו" לאו דווקא (כן נראה מן הסוגיה ראש השנה דף כז).

² אפילו לסוברים דנסדק כלשהו פסול, בדבקו- כשר. כן כתבו רי"ו נ"ו ח"ב ו"בית יוסף" (סי' תקפו) בדעת הרא"ש, אך הרי"ן (דף ו ע"ב מדפי הרי"ף) חולק, דאף בדבקו פסול.

³ רש"י ראש השנה (כז ע"א) פירש בדבק שקורין גלוי"ד, וכן בתוס', רא"ש ור"ן בסוגיה שם, וסברתם דחשיב מינו, מכיוון שחוזר לכמות שהיה, ואין הדבק ניכר בין הסדקים. אמנם רמב"ן שם חולק דחשיב לדבק ואינו מינו, ורק אם דבקו ע"י שחממו באור ונפשר ונדבק מעצמו, כשר. ובשו"ע (שם) הביא שתי ידיעות והלכה כסתם, וכך פסק ב"משנה ברורה" (שם ס"ק מז) דסברה ראשונה עיקר.

⁴ דרק אז חשיב מינו, עיין הערה 3, וכן כתבו ב"מגן אברהם" (שם ס"ק יד) וב"משנה ברורה" (שם ס"ק מו), עיי"ש.

⁵ אף-על-פי שאין צורך בהשארת שיעור תקיעה, כאשר נסדק במיעוטו ("משנה ברורה" שם), למד מן הנאמר בשאלה שרובו לא נסדק, מכיוון שנשארו שלמים יותר מ- 8 ס"מ, ונסדקו רק 7 ס"מ.

⁶ שו"ע (שם) והלכה כיש אומרים בתרא דכן דעת רוב הראשונים, וכן כתב המ"מ בהל' שופר (פ"א ה"ה) "יוזה דעת הרבה מן המפרשים ושהוא עיקר", וכן כתב ב"משנה ברורה" (שם ס"ק מג) שדעה זו עיקר, וב"שער הציון" (שם ס"ק עו) כתב דעת המקילים דרק בנסדק כולו פסול, ע"כ בוודאי כשנסדק מיעוטו, כשר מעיקר הדין.

⁷ ב"משנה ברורה" (שם) כתב דרק בשעת הדחק יש לסמוך על דעה זו, ונ"ל שזה דווקא בלא דבקו, שהרי בדבקו כשר אף לדעת הפוסלים בכלשהו כדלעיל הערה 3, לכן כשר לכתחילה. ואכן ב"שער הציון" (שם ס"ק פד) כתב בשם ה"מטה אפרים" בנסדק מיעוטו ודבקו כשר לתקוע בו לכתחילה ואף אין לחוש לדעת רמב"ן, ואם לא נשתנה קולו כתב לומר כן גם בשם הא"ר, עיי"ש.

⁸ ב"ביע אומר" (ח"ה בחאו"ח סי' מב) דן ב ארוכה בעניין ספק ברכות להקל בכעין זה, ומסקנתו דטוב לחוש לדעת המחמירים היכא דאיכא שופר אחר ולברך על השופר האחר ולתקוע בו תקיעות דמיושב, ואח"כ יתקעו בשופר הסדוק. אלא דבנידוננו דבקו השופר, ואז רובא דרובא פוסקים דכשר הוא, ואולי בכהאי גוונא לא אמרינן ספק ברכות להקל. ועוד, בנידון דידן חשיב מקום צורך דאולי לא יתרצו הקהל לשמוע אפילו תקיעות דמיושב בשופר אחר.

לכן, אם אפשר לומר למתפללים שהתוקע יברך על שופר אחר ויתקע תקיעות דמיושב, ולאחר מכן יתקע בשופר הקהילה ויתרצו, מה טוב. אם לאו, אף ב"ביע אומר" (שם בסוף ס"ק ו) כתב: "מאחר שגדולי הפוסקים ס"ל להכשיר שופר שנסדק במיעוטו לארכו וכן פסק מכן השו"ע ב"א בתרא ברוכי נמי מברכינן עליה במקום הצורך".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

